

Респондент: Костевський Олександр Васильович, (35 роки).

Хто записав: провідний редактор
(з видавничої діяльності та сайту)
інформаційно-видавничого відділу
Національного музею Голодомору-геноциду
Любов Гоцуляк.

Дата запису: 23.08.2022 року.

Спосіб проведення інтерв'ю: аудіодзвінок.

Скажіть, будь ласка, звідки Ви?

Стара Басань.

Можете, будь ласка, пригадати ранок 24 лютого, як він особисто розпочався для Вас?

О, дуже добре, дуже добре можу пригадати. Прокинувся я від гучного звуку і чомусь подумав, що котик перекинув щось. Але, як виявилось, це далеко не котик, і було чутно серію вибухів. Почались вибухи. Після того до мене написав товариш, теж, як він прокинувся від цього. Ну, приїхав до мене, ми сиділи вдома, читали новини, і дивились, думали, що, що і як робить, що... що... що далі, в принципі, буде.

Потім... я... у мене мама, сестра і племінниця були в Києві. Я подумав, що тут, ну, в селі, буде трошки безпечніше, тому поїхав їх забирати. Це 24-го... так, 24-го лютого. Ну, в принципі, спочатку, ну – це все. 24-го я їх забрав, привіз додому.

А скажіть, будь ласка, як, власне, далі розгорталися події у вашому селі? Коли зайшли перші російські військові на територію Старої Басані?

Власне, в нашому селі числа, я не пригадую, 25-го, 26-го формували щось... щось на зразок територіальної оборони, які ходили і чергували вночі на предмет появи якихось можливих диверсантів. Потім вже, здається, двадцять... в цьому році скільки в лютому? 28 днів було?

Так, так, так.

Наприкінці лютого зателефонувала староста села хлопцям, які чергували в той момент, і сказала, щоб вони покинули... Ну, тому що чергували без ніяких військових, без нічого, просто це цивільні люди, які просто чергували. Сказала, що в нашу... в наш бік, до нас в село, їде колона... ой, Госпаді, а матюкатися можна?

Можна.

...підарасов.

Приблизно десь от... оскільки я мешкаю в центрі села, і вони, ну, по центру... в нас по центральній вулиці, я вирішив вдома не залишатися і краще пішов до свого товариша. І ми вже з товаришем, коли вони заїжджали, ці «визвалителі» (в лапках)... коли вони заїжджали, ми реально не спали, мабуть,

там оцю цілу ніч, ми змогли заснути тільки під ранок, тому що вони... стріляли. Скоріш за все це був як елемент якогось залякування чи ще чогось, я не знаю.

Потім вже на наступний день я прокинувся, і мені потрібно йти додому, оскільки в мене вдома є тварини, яких... за якими потрібно...

...Догляд.

...доглядати, да. Ми вже знали, що в центрі села стоять росіяни, тому, якби... ну, так пройти, щоб самому на свій страх і ризик, якби, ну... не знаю, не варіант був. Зателефонував знайомій, яка працювала в школі-інтернаті. Вона говорить, там в школі-інтернаті діти перебували в той час, їх чомусь не евакуювали, з незрозумілих причин. А я пішов через центральну вулицю, поспілкувавшись зі знайомою, вона говорить: «Іди потихеньку, без різких рухів. Ми скажемо, що ти працюєш у нас в школі, вчителем, і що тобі потрібно додому». Ну, і вже коли я прийшов... ішов по дорозі, в сторону центральної вулиці, там такий пагорб начебто, і сам центр не видно було, звідки я йшов, і підіймаюся, й бачу, що стоять там танки, техніка різна, російська.

Підійшов я до своєї знайомої, вона відвела мене, якийсь був... Ну, реально говорили, що буряти, ну, реально бурят... Здоровий такий. Вона йому представила, сказала, що так і так... «це наш співробітник, йому потрібно додому пройти». Він каже: «Ну, ходімо зі мною».

Ми пішли. Вони собі у центрі в старостинському... старостаті організували собі, я так розумію, штаб якийсь. І вже він сказав мені: «Чекай тут», де стояла там куча солдатів... ой, російських. Сказав: «Чекай тут, і я зараз піду. Піду запитаю, чи можна тут пройти». Ну, сходяв, запитав і, тепер: «Ну, іди. А ч... а чо' вчора не був вдома?» «Ну, – говорю, – ну як, чо' не був?». Ось, тіпа, ну, так і... так я й прийшов додому. Потім, десь, я не знаю, годинки через... певно, півтори, мабуть, а я мешкаю... старостинський старостат і наступний... наступний будинок мій. Тобто 50 метрів до цих... до кацапів було. Десь через півтори годинки – стук в двері. Я відкриваю, вони заходять. Ну, до речі, не хотілося б якось їх... ой, як сказати, виправдовувати чи ще щось, але вели вони себе досить таки чемно. Хоча, я так розумію, що це був ще початок, і вони ще нічого не бачили. Тому, якби, намагались справити враження, що вони, як то кажуть, «вежлі...» «веж...» «вежлівіє люди». Зайшли, обдивились весь будинок повністю, сіли, і один з них сів, і ми з ним розмовляли... Ну, як розмовляли, він сказав: «Давай телефон, а я буду дивитися, що ти там... де переписки, де що».

Посиділи ми, подивились, подивився він переписки, була в мене там одна переписка, яку, я от не пригадаю на той момент, чи я її видалив, чи ні. Але, як виявилось, що я її видалив, тому, ну, все, слава Богу, там пройшло. Мається на увазі те, що координати там скидали, хто де стоїть. Ну, і, в принципі... в принципі вони все, пішли, і нічого так... такого якби надзвичайного не було.

Далі, поки вони стояли тут, ну, я не знаю, це днів... та тиждень, мабуть. Ну, я вдома... ні, перших два дні я переночував вдома, мабуть, а потім я вже ходив до товариша. Ну, жив... жив у товариша, він трошки подалі живе, ніж я. Якби... щоб було безпечніше.

Але, виходить так, цей названий пост їхній Ви... Ви уже не проходили, так?

Ні, ні, я вже не проходив, я ходив іншою дорогою, городиною.

Зателефонувала до мене кума, Валя, яка теж із чоловіком, з дітьми, вони приїхали в село і вони так само, ну, приїхали до бабусі, умовно кажучи, і... теж вона живе навпроти мене. І вони, ну, пішли, тому що, ну, діти і жінки, якби... вони теж пішли до родичів, трошки далі в село. Кума до мене телефонує, плаче, каже: «Чуєш, забула котика... у... ну, вдома. Піди, подивись». «Ну, харашо. Схожу». І це... це ше... ні, вони вже в центрі не стояли, вони стояли десь трошки далі, там, біля кладовища у нас. Але все рівно по центру вони ходили. Ну, я ж вийшов весь з будинку, чекаю, поки хтось буде йти, щоб запитать, там можна пройти чи не можна. Я вийшов, іде... йшло два солдати, запи... я запитую: «Можна – не можна?» Вони кажуть: «Та йди, тіпа, ну, немає ніяких проблем». Говорю: «Та ні, ви, мабуть, давайте зі мною підіть, тому що мало лі шо, вдруг – там важче». Ну, як виявилось, недарма вони пішли, тому що зайшли ми до сусідки – в неї двері вибиті, вікна вибиті. Я їм сказав, вони зайшл... заходять, сказали ж цим своїм солдатам, що все, тіпа, ви виходьте звідси, і *(сміється)* він тягне з собою блендера уже з будинку.

Цей, з якими я прийшов, цей йому каже. Дослівно було так: «Ет чьо?» – «Блендер, чьо». – «Аставіть». Той залишив того блендера. Ну, як виявилось, що, ну, блендер... він там так і залишився. Ніхто його не забрав.

Зайшов я в хату, котика шукаю, дивлюсь... Ну, немає котика. Дивлюсь, вони знайшли там червону рибу якусь. Весь корм, який був йому, викидали, ну, так... навалом воно лежить. Думаю, не пропаде той котик, нічого з ним не станеться. Виходжу, а вони вже із... навпроти із цього... літня кухня, з літньої кухні витягають мішок муки. І... той мішок уже одкривають, і в щось набирають ту муку... що вони з неї хотіли ліпить, я, ну, не знаю. А алкоголь, весь що був у сусідки, вони весь понаходили, і... стояли недопитки одні... Та й таке.

А цей...

...А потім вони вже, якби... не було їх, у нас ходили більш... ну, як сказать, більш-менш... Ну, спокійно, але, ну, поглядаючи, уже і прислухаючись.

А за національністю ті, з якими Ви йшли і ті, які от взяли блендер, це, власне, були росіяни, так?

Ну, слов'янської зовнішності, да. Ну... Ну... Чи росіяни вони, чи хто – я, на жаль, не розрізняю. Можливо, білоруси якісь. Ну, скоріш за все, що росіяни.

А скажіть, будь ласка, ще наскільки, власне, постраждало село від їхніх дій?

Ой... *(зітхає)* Село від їхніх дій... Ну, перш за все, вони вбили двох наших односельчан. Вони забрали їх з собою, там, запідозрили їх у тому, що вони передають інформацію, і забрали. Як... ну, вже згодом, виявилось, що вони їх вбили, перед, перед тим закатувавши.

Потім ще у нас одна померла вчителька. Це десь, буквально там, я, чесно, дату не пригадаю, але другий чи третій день, через те, що, ну, власне, на нервах вона була, померла. Тому, коли її, там, ховали, то... ну, ті, хто ховали, принесли її і ці ж кацапи не давали їм нормально її поховати. Там стояли з автоматами поряд. І таке...

І, потім... потім вони вже почали... коли їх почали стрілять за селом, вони почали вже відіграватися на селі. Один вечір – одна пожежа, друга пожежа, третя пожежа – декілька хат згоріло. Потім в один день вони вже їхали, стріляли прямо по центру, ну, я не знаю, чи в повітря, чи по хатах, але... Мені в хату прилетіло в один день, прям мені в кімнату шість куль із автомата, у вікно... три в вікно, три в стіну.

Потім вони вже добре почали получать, ЗСУшники їм почали навалювати нормально. І вони вже потім... ну це вже, от... от-от вони звідси, ну, як так кажуть, зробили «жест доброй волі». А перед тим вони приїхали і розстріляли там от, я навіть не... не скажу Вам скільки, але, ну, начебто більше 60-ти будинків, що... розстріляних. Ну, так... полагодити можна, але тим не менше, різного ступеня... різного ступеня. Так само й мені прилетіла колона там, угол... угол хати, от... розпався. Зверху на горищі – там пробило, кулею, діру, чималу. Ну... Ну так, в принципі все.

А, була ще одна цікава історія. Телефонують до мене з військкомату і просять, що приїде, там, група, що ти можеш сходити і подивитися? Чи там безпечно, чи, ну, нема нікого. Ну, ми знали то, що вони виїхали, але там мало лішо. Ну, окей. Ми... нас попросили з товаришем – я в одну сторону пішов, а він в іншу. Коли я прийшов на... Ну, мені там потрібно було йти на колишню ферму. Там зараз тільки сарай, тільки використовується як склади. І поряд цієї ферми є ставок, і ставок так в низині, а ферма трохи нагорі. Іду я попід цим ставком, ну, начебто нема, нема нікого. Доходжу трохи – силует якийсь. А це було, ну, врано десь, можна пів шостої, десь так, уже посвітало, видно було. Силует. Я встав, і він встав. Я на нього дивлюсь, і він на мене дивиться. Ну, тіпа, йо-майо. Ну, начебто, не, не стріляє, нічого, розвертається і йде. Ну, я ж до нього підхожу. Ну, доганяю, він іде, іде. І доганяю його, він починає кричати: «Нов рашен, нов рашен!»

В смислі... Ну... Це що... Ти хто такий? Як виявилось, кароче, – француз, причимчикував пішки, з Ніжина... це, ну, це десь 40 кілометрів...

До цього... Як він пояснив, що його вже... він телефонував в посольство, а йому сказали, що евакуюватись він вже не зможе. Говорю: «Так, ну а... ну а чо ти сюда прийшов, яка... яка причина?» Каже: «Я прийшов за своєю дівчиною». Говорю: «Ну, ти маладець, канєшна, нашол час». Переночував він на фермі, одну ніч, стоїть, бідняга, труситься, колотиться. Сказав, до кого він йшов.

Ну, вопшем, зустрів я наших... А, як заїхали ж, приїхали ЗСУшнікі, він ще більше начав переживать. А йому говорю: «Не хвилюйся, все нормально буде. Ну, ЗСУшнікі ж... І пішли ми всі. Вони, ЗСУшнікі, залишились. І я одвів його до дому. Ну, не додому, а до... до тієї людини, до кого він їхав... в принципі отак.

А скажіть, будь ласка, люди між собою...

Алло-алло?

Да-да-да. Я кажу, що люди між собою були дружні, правда якось...

Да.

...підтримували і так, ділилися продуктами?

Люди... То не те слово. Безперечно, ділилися, один одному допомагали, хто чи міг, хто як міг.

Я так розумію, що населеність, оскільки рідні, близькі поприїздили з Києва, населеність зросла, правильно?

Ну, зросла, але наскільки, я не знаю. Те, що я чув, то до, до війни 600 чоловік у нас постійно мешкало. А вже от після 24 лютого сюда приїхали... ну, здається, більше двох тисяч, постійно. Були люди, які приїхали з сім'єю, там, десь двоє дорослих і четверо дітей, і у них там через декілька днів згоріла хата, ну, спалили її. І їм реально нема де мешкати, вони приїхали сюди, як на дачу. Ну, знайшли, знайшли їм де жити, забезпечили продуктами відразу ж, дрова.

Ну, люди думали, що у селі буде поспокійніше, а воно виявилось...

Ну, я ж так само думав, що буде поспокійніше, чим в Києві. А як виявилось, що абсолютно не спокійніше.

Ну, а у Вас на очах... Ви не були свідком, щоб, там, когось, я не знаю, можливо, над кимось знущались...

Ні.

...знущались, катували когось, не було такого нічого?..

Ні, ні, такого я не бачив.

Я зрозуміла. А скажіть, будь ласка, можливо, Ви робили якісь фото уже після того, як російські військові... російських військових?

Чесно, я пошукаю, в мене є, в перший же день, як тільки вони поїхали з центру, я вийшов в центр і робив фото. Я пошукаю, якщо знайду, то я Вам скину на цей номер. Десь вони мають бути.

Так, так, так-так-так. Там «телеграм», «вайбер» є, була би вдячна.

Да, добре.